

УДК 331.5(477)

Шубала І.В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗРОБІТТЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

У статті вивчено особливості регулювання безробіття населення в умовах економічної кризи. Розглянуто економічні методи, важелі та засоби регулювання процесів зайнятості та безробіття.

Ключові слова: безробіття, державне регулювання, зайнятість, ринок праці, конкуренція.

Shubala I.

FEATURES OF REGULATION OF UNEMPLOYMENT IN THE CONDITIONS OF THE ECONOMIC CRISIS

The article deals with the features of regulation of unemployment in the conditions of the economic crisis. Economic methods, levers and means of regulation of processes of employment and unemployment are considered.

It has been revealed that in recent years in Ukraine there are negative tendencies in the field of employment, which testifies to the instability of the situation on the labor market. There is a complex of problems requiring state priority intervention in the regulation of employment and social protection of the least competitive categories of the population.

The oblast employment centers, on the one hand, are marked by positive work on providing unemployed people with jobs, increasing their qualifications and retraining, increasing the size of unemployment benefits, and providing financial support to start-up entrepreneurs. But, on the other hand, they are limited in resources and opportunities to regulate the processes of employment and unemployment throughout the labor market. After all, a significant part of the shadow employment of the population is in the private sector of the economy, which influences the activities of which the state employment services do not have the competence and facilities.

Certain steps towards legalization of hired labor and reduction of unemployment rate are carried out by regional, city and district employment centers. In particular, anti-crisis measures have helped to minimize employment in the shortest possible time by voluntary insurance of landowners, mandatory registration of any labor in agriculture, implementation of public-emergency works on ecology and improvement, state support for small-scale entrepreneurship in rural areas. This really contributed to the legalization of labor, the creation of new jobs, justice in matters of social protection, and the overcoming of consumer trends.

The main tasks defined by the local employment services are identified: increasing the number of vacant (vacant) jobs, increasing cooperation with employers in order to timely and complete submission of information on available vacancies, increasing the level of professional training and retraining, stimulating the increase of the number of people, which will be involved in paid public works.

Key words: unemployment, state regulation, employment, labor market, competition.

Шубала І. В.

ОСОБЕННОСТИ РЕГУЛИРОВАНИЯ БЕЗРАБОТИЦЫ НАСЕЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА

В статье изучены особенности регулирования безработицы населения в условиях экономического кризиса. Рассмотрены экономические методы, рычаги и средства регулирования процессов занятости и безработицы.

Ключевые слова: безработица, государственное регулирование, занятость, рынок труда, конкуренция.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Останнім часом проблема безробіття для вітчизняної економіки стала

найбільш гострою, що обумовлено негативним проявом глобальної економічної кризи, що викликала зниження темпів економічного розвитку і, як наслідок, скорочення кількості робочих місць, «тінізацію» національної економіки. Дана обставина вимагає розробки нових науково обґрунтованих напрямків регулювання безробіття економічно активного населення, які б враховували сучасні реалії розвитку країни та перспективи подальшої євроінтеграції, відстоювали національні інтереси на міжнародному ринку праці.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Наукові дослідження, що стосуються вирішення проблем зниження безробіття населення, здійснювали багато вітчизняних і зарубіжних учених, серед них протягом останніх років можна виділити праці: Васильєва О., Кіряна Т., Коваль С., Крауса Н., Кучеренко С., Марченко І., Машика Ю., Семенова К., Чернегу І., Шаповала М. та ін. [1; 4–9; 11; 12]. На даний час в Україні основним законодавчим актом у цій сфері є Закон України «Про зайнятість населення» [2], а на міжнародному рівні – Конвенція Міжнародної організації праці «Про сприяння зайнятості та захист від безробіття» [3]. Активну роботу щодо зниження безробіття населення здійснюють територіальні підрозділи Державної служби зайнятості населення [10]. Водночас виникає необхідність детальнішого вивчення особливостей регулювання безробіття населення в теперішніх кризових умовах.

Цілі статті. Основна ціль проведеного дослідження полягає у вивченні особливостей регулювання безробіття населення в умовах економічної кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Загальновідомо, що безробіття являє собою явище, за якого частина економічно активного населення, яка не зайнята у сфері економіки, не може знайти підходящої роботи. Відповідно безробітними – визначаються працездатні громадяни працездатного віку, які по незалежних від них причин не мають заробітку через відсутність належної роботи, зареєстровані в державній службі зайнятості, дійсно шукають роботу і готові приступити до праці. Різні вчені виділяють види безробіття за різними ознаками, але основними видами вважається фрикційне, структурне і циклічне.

Сучасна ситуація на ринку праці зумовлена такими чинниками, як: економічні, інституційні, соціально-психологічні, матеріальні. Проте головним чинником, що впливає на збільшення рівня безробіття є пасивність певної частини безробітного населення в пошуку роботи. У зв'язку із цим виникає цілий ряд проблем на ринку праці, які потребують негайного вирішення.

Методичні підходи щодо дослідження рівня безробіття потребують удосконалення. Це пов'язано з тим, що аналіз вище згаданих показників не повністю відображатиме ситуацію на ринку праці, оскільки не враховуються всі фактори, які впливають на визначення рівня безробіття. У зв'язку з цим виникає необхідність проведення відповідних перерахунків чисельності працюючих у стані вимушеної неповної зайнятості до оптимальних обсягів чисельності працюючих з повною продуктивною зайнятістю з метою встановлення більш-менш реальної фактичної та надлишкової чисельності зайнятих по галузях і регіонах. Відповідно показник надлишкової чисельності зайнятих можна в деякій мірі оцінювати як потенційну чисельність безробітних.

Враховуючи досвід високо розвинутих країн, можна сказати, що втручання держави в трудові відносини повинно бути виваженим і програмно-плановим, ґрунтуватися на наукових прогнозах і довгостроковій політиці, враховуючи загальноекономічну кон'юнктуру. Разом з тим в розвинених країнах держава не втручається у власне підприємницьку діяльність, яка до того ж стає ефективнішою за рахунок державних програм.

В Україні йде формування конкретних механізмів державного регулювання ринку праці. Визначені кроки тут уже зроблені: створена державна служба зайнятості, розгортається система перепідготовки кадрів, офіційно встановлюються прожитковий мінімум і мінімальна заробітна плата. Утім, поки два останніх індикатори є в Україні (на відміну від високорозвинених країн з ринковою економікою) лише умовними показниками. Справа в тім, що мінімальна заробітна плата встановлена на настільки низькому рівні, що кожна – навіть відверто грабіжницька ставка – легко укладається в цей норматив.

Регіональні ринки праці відрізняються високою конкуренцією серед претендентів на працевлаштування, отже, значною на-

пруженістю ситуації, що позначається як на тривалості пошуку місця роботи, так і на перспективах та якості працевлаштування. Відповідно, зростає напруженість мотивів, які регулюють поведінку учасників ринку праці, відбувається їх змістова переорієнтація та структурна перебудова.

Обласні центри зайнятості, з одного боку, відзначаються позитивною роботою щодо забезпечення незайнятої частини населення робочими місцями, підвищенням рівня їх кваліфікації та перекваліфікації, збільшила розмір допомоги по безробіттю, а також надання фінансової підтримки підприємцям-початківцям. Але, з іншого боку, вони обмежені в ресурсах і можливостях регулювати процеси зайнятості та безробіття на усьому ринку праці. Адже значна частина тіньової зайнятості населення перебуває у приватному секторі економіки, впливати на діяльність якого державні служби працевлаштування не мають компетенції та засобів.

Основними напрямками зниження безробіття повинні бути такі як: приведення законодавства до міжнародних норм і принципів; запровадження механізмів захисту внутрішнього ринку праці; реалізацію Державної та регіональних програм зайнятості; розроблення і затвердження на державному рівні концептуальних засад формування та розвитку єдиної цілісної системи безперервної професійної освіти; сприяння стабільній діяльності стратегічно важливих підприємств; удосконалення управління процесами вивільнення працівників; забезпечення збереження ефективно функціонуючих робочих місць та створення нових; забезпечення сприятливих умов для розвитку сфери малого бізнесу, самозайнятості та підприємницької діяльності безробітних; легалізація тіньової зайнятості; розвиток системи виробничого навчання тощо.

Організаційні важелі щодо зниження рівня безробіття спрямовані на здійснення адміністративно-організаційних заходів щодо забезпечення ефективної зайнятості. Вони реалізуються за допомогою активної та пасивної політики. Організаційні заходи здійснюються через створення при органах державної влади всіх рівнів спеціальних організаційних структур для реалізації державної і регіональної соціальної політики (прикладом можуть слугувати координаційні комітети сприяння зайнятості населення).

Економічні методи боротьби зі зниження рівня безробіття поділяються на активні і пасивні. Більша частина цих методів належить до активних, проте на ринку праці у більшості випадків функціонують пасивні. Активні ж методи потребують вкладання значних коштів, тому діють в менших масштабах.

В напрямку удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання безробіття в Україні як взаємопов'язаної організаційної системи, яка спрямована на збалансування попиту і пропозиції робочої сили, необхідно забезпечити узгоджену дію інструментів різних механізмів та заходів державного впливу на обмеження безробіття, що дасть змогу підвищити професійно-кваліфікаційний рівень робочої сили, її мобільність та рівень зайнятості.

Державна стратегія регулювання ринку праці і забезпечення ефективного використання робочої сили має базуватись на взаємозалежності між основними макроекономічними показниками та такими, що визначають умови відтворення і використання робочої сили, основні з яких є: підвищення життєвого рівня і зайнятості населення шляхом створення ефективних робочих місць у секторах економіки; зростання платоспроможного попиту; відновлення відтворювальної та стимулюючої функції заробітної плати.

Висновки. Протягом останніх років в нашій країні спостерігаються негативні тенденції у сфері зайнятості, що свідчить про нестабільність ситуації на ринку праці. Існує комплекс проблем, що потребують першочергового втручання держави в регулювання зайнятості та соціального захисту найменш конкурентоспроможних категорій населення.

Певні кроки щодо легалізації найманої праці та зниження рівня безробіття населення здійснюються обласними, міськими та районними центрами зайнятості населення. Зокрема, антикризові заходи допомогли в найкоротший період унормувати зайнятість шляхом добровільного страхування землевласників, обов'язкової реєстрації будь-якої праці в землеробстві, виконання громадсько-невідкладних робіт з екології та благоустрою, державної підтримки дрібного підприємництва в сільській місцевості. Це реально сприяло легалізації праці, створенню нових робочих місць, справедливості в питаннях соціального захисту, подоланню тенденцій до споживацтва.

Загалом головні завдання, вирішення яких повинні забезпечити служби працевлаштування на місцях, залишаються незмінними: збільшення рівня працевлаштування на вільні (вакантні) робочі місця, активізація співпраці з роботодавцями щодо своєчасного та повного подання інформації щодо наявних вакансій, збільшення масштабів професійної підготовки та перепідготовки, стимулювання збільшення кількості осіб, що будуть залучені до оплачуваних громадських робіт.

Перспективи подальших наукових досліджень у цій сфері пов'язуються з необхідністю обґрунтування національної стратегії зниження рівня безробіття та формування дієвих економічних механізмів її реалізації.

1. Васильєв О. Прогнозування рівня безробіття в Україні / О. Васильєв // Економіка України. – 2012. – №4. – С. 41–46.
2. Закон України «Про зайнятість населення» №5067-VI від 5 липня 2012 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
3. Конвенція МОП «Про сприяння зайнятості та захист від безробіття» №168 від 21 червня 1988 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_182
4. Кірян Т. Напрями та шляхи подальшого зменшення обсягів безробіття в Україні / Т. Кірян, М. Шаповал, С. Коваль // Вісник економічної науки України. – 2013. – №2. – С. 51–58.
5. Краус Н. М. Тіньова зайнятість і офіційне безробіття на ринку праці: світовий досвід і українські реалії / Н. М. Краус, Є. Г. Самойленко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – Сер.: Економічні науки. – 2014. – №1. – С. 64–71.
6. Кучеренко С. А. Безробіття в трансформаційній економіці України та напрями його подолання / С. А. Кучеренко, С. В. Сушко // Науковий вісник Ужгородського університету. – Сер: Економіка. – 2013. – Вип. 4. – С. 108–112.
7. Марченко І. С. Довготривале безробіття в Україні / І. С. Марченко // Демографія та соціальна економіка. – 2013. – №2. – С. 224–233.
8. Махсма М. Масштаби і тенденції сільського безробіття в Україні / М. Махсма // Україна: аспекти праці. – 2013. – №7. – С. 29–37.
9. Машика Ю. В. Стан та проблеми безробіття в Україні / Ю. В. Машика, О. І. Бобруйко // Економічний простір. – 2013. – №74. – С. 122–130.
10. Офіційний веб-сайт Державної служби зайнятості населення // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua>
11. Семенова К. Д. Аналіз впливу економічної кризи на рівень безробіття в Україні / К. Д. Семенова // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – Вип. 1. – С. 106–111.

Зб. наук. пр. «Економічні науки». –

Серія «Економіка та менеджмент». – Випуск 14 (54).

12. Чернега І. І. Безробіття населення як невід’ємна складова ринкової економіки / І. І. Чернега, Ю. С. Чернега // Вісник ХНАУ. – Серія : Економічні науки. – 2013. – №3. – С. 193–198.